

Kunst en leefruimte

1. ESTHETIEK EN FUNCTIE

Het zou wenselijk zijn dat er een relatie tussen de beeldende kunsten en architectuur ontstaat die verder reikt dan invloed alleen, een relatie die zo verweven is dat zelfs de grenzen van elke specifieke kunst worden uitgewist en die uiteindelijk zal leiden tot een ware integratie van de kunsten. Een dergelijke toenadering kan echter niet tot stand worden gebracht zonder een fundamentele verandering van zowel esthetische als functionele opvattingen.

Het onderzoeken van de voorwaarden die tot dergelijke veranderingen zouden kunnen leiden, is het doel van deze studie.

Welke rechtstreekse invloed de functie heeft, wordt vooral duidelijk wanneer men kijkt naar de relatie tussen beeldende kunsten en moderne architectuur.

De architect wordt in beslag genomen door technische problemen die hem nauwelijks tijd laten om de plastische uitdrukking van zijn werk te onderzoeken en uit te werken, hij lijkt niet veel meer te kunnen doen dan zich te laten inspireren door de plastische werken van de vrije kunst.

Anderzijds weigert de kunstenaar, schilder of beeldhouwer, een deel van zijn vrijheid op te geven door zich bijv. bezig te houden met een functioneel woonprobleem, voor zover hij al in staat zou zijn om de technische problemen, van een dergelijke activiteit, onder de knie te krijgen daar deze een lange studie vereisen.

Gevolg van deze situatie is dat er, ondanks pogingen om ze dichterbij elkaar te brengen, een toenemende verwijdering optreedt tussen esthetische creatie en functionele productie.

Als gevolg daarvan zal de architectuur in plastisch opzicht nooit tot volle wasdom komen en zijn de vrije kunsten veroordeeld om buiten het openbare leven te blijven in plaats van hun logische plek in een culturele samenleving in te nemen.

2. WAT IN DE MODERNE ARCHITECTUUR ONTBREEKT IS HET PLASTISCHE

De architect die een bouwwerk moet afleveren, wordt steeds rationeler en zal dus niet de tijd of de geestdrift hebben om de plastische ervaring op te doen waarover beeldend kunstenaars beschikken. Toch vraagt de beeldende en ruimtelijke creatie meer dan ooit om een diepgravend onderzoek naar esthetische problemen, bij gebrek waaraan geen enkele vooruitgang mogelijk zal zijn.

Wil de architectuur hetzelfde niveau bereiken als de kunst zonder daarvan een afgeleide te worden, dan kan ze het niet stellen zonder de actieve participatie van beeldend kunstenaars. Daar door de complexiteit van de nieuwe bouwtechnieken, het werk van de architect noodzakelijkerwijs in het verlengde komt te liggen van dat van de ingenieur, kan de plastische kunstenaar in de groep bouwkundigen de esthetische verantwoordelijkheid nemen.

Dit esthetische aandeel kan nooit decoratief of ornamenteel werk impliceren en wij verzetten ons dan ook krachtig tegen elke neiging om de architectuur te versieren met al dan niet abstracte wandschilderingen of monumentale sculpturen.

De neoplasticistische schilderkunst heeft eens en voor altijd afgerekend met de decoratie en deze vervangen door esthetische basiswetten die op elke plastische creatie van toepassing zijn. Daarmee heeft de architectuur zich kunnen bevrijden van de overheersing van de façade en haar eigen middelen zo opgeschoond tot alleen de structuur overbleef. Dat is waar wij nu zijn en elke tendens die streeft naar een synthese van deze steeds functioneler geworden architectuur en de tot decoratie verworpen beeldende kunsten zou een stap achteruit betekenen.

Daarentegen heeft de identificatie van de esthetische principes van de architectuur met de belangrijkste kunsten de basisvoorwaarde geschapen voor een toenadering die tot absolute integratie kan leiden. Als de verschillende beeldende middelen, vorm, kleur, constructie en licht, die vroeger strikt verbonden waren met een specifieke uitdrukkingwijze, eenmaal aan dezelfde creatieve wetten onderworpen zijn, kunnen ze vervolgens gecombineerd worden tot een geheel in een nieuwe ruimtelijke eenheid. Een schilder die in de ruimte, de beeldhouwer die in de constructie, de architect die in kleur geïnteresseerd is: dat zijn de eerste duidelijke stappen op weg naar een werkelijke integratie van de kunsten.

De schilderkunst hoort duidelijk daar thuis waar om kleur wordt gevraagd, dus in de ruimte, en bovendien mag haar stijl niet afwijken van de architecturale stijl en ruimte, want dat zou resulteren in een dualisme dat zowel voor de schilderkunst als de architectuur rampzalig zou zijn. Vorm en kleur in de beeldende en ruimtelijke kunst moeten altijd een geheel vormen en de architect en de schilder vinden elkaar in dezelfde behoefte om ruimte te scheppen voor deze eenheid van middelen.*

3. DE LEEFRUIMTE IS HET MEEST COMPLETE KUNSTWERK

Aangezien het doel van de kunst het opwekken van esthetische emoties bij de mens is, kan men vaststellen dat dit doel het meest direct en in de ruimst mogelijke zin wordt gerealiseerd in de alledaagse omgeving van de mens. Het eerste streven van de creatieve mens is de transformatie van zijn leefruimte op basis van de ontwikkeling van zijn lichamelijke en psychische behoeften. Wanneer men onder dit laatste ook zijn fundamentele behoefte aan kleur en vorm rekent, is het niet moeilijk te bedenken welke taak de beeldende kunsten te vervullen hebben bij de creatie van de menselijke leefruimte.

De CIAM heeft de leefruimte omschreven als omgeving die geschikt is om de materiële en emotionele behoeften van de mens te bevredigen en zijn spirituele ontwikkeling te stimuleren. Dit houdt in dat de kunst een rechtstreekse bijdrage moet leveren vanaf de eerste plannen die gemaakt worden bij de bouw van de leefruimte. De functie is veel te lang willekeurig beschouwd als het bevredigen van uitsluitend materiële behoeften. Blijkbaar is de tijd gekomen om te erkennen dat de psychische en emotionele functies minstens even belangrijk zijn als de materiële functies en dat ze onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Alleen zo kan de leefruimte worden tot volmaakte eenheid

van alle aspecten van het leven, die zich voortzetten in de organisaties van het collectieve leven. Alle plastische middelen kunnen daarbij tot ontplooiing komen en zullen er ten volle worden benut.

Het is van belang dat er, van de kleinste wooneenheid tot complete grote steden, vastgehouden wordt aan dezelfde esthetische principes die bepaald worden door de functie, volgens deze nieuwe invulling van het woord. De tegenstelling tussen het individuele interieur en de vijandige en chaotische buitenwereld is niet bevorderlijk voor de rust en het psychische evenwicht. Daarom zijn stedenbouwkundigen intussen zo ver dat ze de relatie tussen binnen- en buitenruimte zijn gaan onderzoeken, waarbij ze zich baseren op de stelling dat de straat en de gemeenschappelijke ruimte slechts een voortzetting zijn van de ruimte van het gezin in de woningen. De grootst mogelijke eenheid van beide zou het logische resultaat zijn van een functionalisme dat de functies van het spirituele leven omarmt. Men kan dus stellen dat de stijl van de leefruimte door de functie en niets anders dan de functie wordt bepaald. De behoefte aan schoonheid, die op dit moment bij de meeste mensen onbevredigd blijft, zal in dergelijke omstandigheden een rechtstreekse en permanente verbinding aangaan met de plastische creativiteit. Kunst zal niet langer individuele expressie zijn en zal een algemeen doel dienen waaraan zij bovendien haar universele karakter ontleent. De functie in de ruimste zin van het woord zal worden opgelegd aan alle plastische problemen waarvoor de kunstenaar zich gesteld ziet, totdat daaruit een gemeenschappelijke en in de ware zin sociale stijl ontstaat. Die stijl moet er vooral snel komen vanwege de dringende noodzaak om op korte termijn complete steden te bouwen, een noodzaak die geboren is uit de acute naoorlogse woningnood en de verstedelijking in agrarische landen. In deze situatie moet de stedenbouw rekening houden met de toename van standaardvormen, en dat de stedenbouwkundige esthetiek die ontwikkeld moet worden uitsluitend gebaseerd kan zijn op het ritme van een onbeperkt aantal.

Het Franse typoscript 'Art et Habitat' (1955) bevindt zich in het Constant-archief in het RKD.

Published in the catalogue *Constant. A Space in Colour* for the similarly named exhibition at the Cobra museum of modern art in Amstelveen from 28 May-25 September 2016.

* De laatste alinea van deze paragraaf is in handschrift toegevoegd aan het typoscript.